

FILOZOF MYSTICKEJ INTUÍCIE

NIKOLAJ O. LOSSKIJ: *O mystickej intuícii*. Preložili Rastislav Puchala a Peter Mornár. Poprad, Vydavateľstvo Mornár a syn 2004.

Meno ruského filozofa *Nikolaja Omufrijeviča Losského* (1870 – 1965) sa spája s intuitivizmom ako filozofickým smerom. Okrem klasických filozofických systémov sa na formácii jeho filozofického pohľadu na svet priamo podieľali osobnosti ako A. A. Kozlov, V. S. Soloviov či novokantovci A. I. Vvedenskij a W. Windelband.

Keď bol Losskij po perzekúcii zo strany vtedajšieho nového režimu na sklonku roku 1921 nútený na smutne známej „lodi emigrantov“ opustiť jeho milovaný Peterburg, prichádza s manželkou a tromi synmi do Prahy. V rámci tzv. „ruskej akcie“ vtedajšej československej vlády dostáva spolu s mnohými inými ruskými intelektuálmi emigrantské štipendium a možnosť pôsobiť na Historicko-filologickej fakulte Ruskej univerzity v Prahe. Počas takmer dvadsaťročného pobytu v Čechách Losskij rozvíja širokú paletu tvorivých aktivít – prednáša, píše, navštevuje emigrantské centrá a kongresy ruskej inteligencie, hosťuje na univerzitách od Sofie až po San Francisco. Po dovtedajšej systematickej práci na svojej teórii poznania okrem historicko-filozofických skúmaní počas tohto svojho pražského obdobia vypracováva systém axiológie a teodícey, pripravujúc tak vlastnú koncepciu etiky. Postupne nadväzuje kontakty s českou kultúrnou a filozofickou obcou – za všetkých spomeňme O. Březinu, M. Bezděka, F. Pelikána, K. Vorovku, V Hoppeho a O. Krausa.

Okupácia Čiech a Moravy nacistami a rozpad Československa znamenali pre Losského okrem iného koniec prednášateľskej činnosti, keďže nebol ochotný akceptovať cenzúru súvisiacu s novou mocou. V tom čase katedra filozofie na vtedajšej Slovenskej univerzite prišla o svojho profesora J. Tvrého, ktorý zahynul v koncentračnom tábore, a tak prichádza N. O. Losskij začiatkom roku 1942 do Bratislavy. Na Slovensku profesor ďalej rozvíja svoju tvorivú a publikačnú činnosť v spolupráci so slovenským filozofom – vtedy mladým asistentom na katedre filozofie J. Dieškom. Najprv do slovenčiny spoločne preložia Losského knihu *Podmienky dokonalého dobra. Základy etiky*. Tento slovenský preklad, ktorý v roku 1944 vydala Matica slovenská, je vôbec prvou publikovanou verziou tohto diela. Ďalšou svetovou premiérou v slovenčine bolo knižné vydanie práce *Dostojevskij a jeho kresťanský svetonáhľad*. (Liptovský Sv. Mikuláš, Tranoscius 1946). Do tretice spomeňme knihu špeciálne venovanú vtedajším slovenským pomerom, ktorá obsahovala výklad pojmov podstatných pre filozofiu intuitivizmu – *Ab-solútne kritérium pravdy*. Aj ona mala svoju premiéru v slovenčine v roku 1946.

Na základe ohlasov môžeme konštatovať, že štyridsiate roky 20. storočia boli pre slovenskú filozofiu výrazne plodným obdobím aj zásluhou profesora Losského. Jeho krátke, no intenzívne pôsobenie u nás zanechalo hlboký dojem tak v radoch priaznivcov (J. Dieška, J. Papin), ako aj odporcov intuitivizmu (I. Hrušovský, S. Felber).

Po smrti manželky roku 1943 sa profesor rozhodol odísť k svojim synom do Paríža, letný semester roku 1945 bol jeho posledný počas pôsobenia na Slovensku. Na jeseň roku 1947 nachádza Losskij svoje nové pôsobisko na Svätovladimírsej

duchovnej akadémii v New Yorku, kde rozpracováva základy vlastnej estetickej teórie. Príležitostne prednáša i na niekoľkých renomovaných univerzitách v USA a Kanade. 24. januára 1965 umiera v Paríži, kde je aj pochovaný na cintoríne Saint Geneviève vedľa svojho syna Vladimíra.

V kontexte povedaného nie je nepochopiteľné, že práve po textoch N. O. Losského siahli editori a prekladatelia P. Mornár a R. Puchala v rámci prekladateľského projektu-edície *Bibliotheca Slavica*, ktorý vznikol so zámerom oboznámiť slovenskú verejnosť s dielami, ktoré vzišli zo slovanského kultúrneho priestoru a ktoré majú priamy vzťah k Slovensku. Prvý zväzok tejto edície predstavuje Losského stať *Filozofia intuitivizmu* (Poprad, Christiania 2000), ktorá vznikla a bola prvýkrát publikovaná v angličtine počas filozofovho pobytu v Prahe (1935), keď dopracoval svoju teóriu poznania do konečnej podoby. Ide o zrelé dielo, na stránkach ktorého autor interpretuje základné pojmy intuitivistickej noetiky a metafyziky, konfrontuje svoje východiská a závery s teóriami paralelne vypracovanými inými súdobými filozofmi a pokúša sa riešiť prípadné námietky voči intuitivizmu. Počas svojho bratislavského obdobia Losskij nadväzuje práve na túto stať už spomínaným dielom *Absolútne kritérium pravdy*.

Druhý zväzok, ktorý sa nám nedávno dostal do rúk, je tiež prekladom traktátu N. O. Losského *O mystickej intuícii*. Práca opäť pochádza z obdobia filozofovho pobytu v Prahe, kde bola prvýkrát publikovaná (1938) v Losského anglickom autopreklade. V texte tohto dielka autor prakticky anticipoval postmodernú klímu okolo mystiky a spirituality. Mystickú skúsenosť poníma ako gnozeologickú kategóriu. Oproti kantovskému a pozitivistickému chápaniu uvažuje o predmete mystickej skúsenosti ako o metalogickom bytí, ktoré sa vymyká bežnému intelektuálnemu poznaniu, nie je s ním však v rozpore. Losskij sa zaoberá kognitívnou hodnotou mystickej skúsenosti, ktorú v texte reflektuje prostredníctvom komparácie buddhistickej meditácie ako formy neosobnej mystiky s kresťanskou nadosobno-osobnou mystikou. Samotnú mystickú intuíciu podľa neho tvorí autentické sebaopoznanie v intuícii, participácia na hlbokom poznaní ľudského srdca, poznanie nadprirodzených vecí a mimoriadne skúsenosti sprostredkované videniami (zmyslovými, imaginatívnymi intelektuálnymi). V tomto kontexte nepochybne aktuálne vyznieva Losského kritika rozkvetu mysticizmu charakteristického pre post-modernu, plného vizionárov, ktorí „svoju skúsenosť nemôžu ani adekvátne poznať, ani vyjadriť v racionálnej forme“. Oproti slepej honbe za mystickými skúsenosťami, majúcej v súčasnosti charakter módného trendu, stojí totiž fakt, že skutočná mystika sa spája so zvýšenou citlivosťou voči racionálnemu aspektu bytia. V texte Losského traktátu *O mystickej intuícii* čitateľ okrem originálneho uvažovania, pre európsku filozofiu priekopníckeho, nad možnosťou transcendentného poznania nájde i hlbokú a úprimnú osobnú výpoveď kresťanského vedca a filozofa, ktorý svojho času ovplyvnil jednu generáciu slovenskej inteligencie.

Keďže pôvodné vydania Losského textov (a to v prípade oboch spomínaných zväzkov) v anglickom a ruskom jazyku vykazujú viaceré obsahové i terminologické odlišnosti, prekladatelia sa v chvályhodnej snahe o čo najvernejšie spracovanie rozhodli vyhotoviť slovenský text metódou kritickej komparácie anglického a ruského textu (pri riešení niektorých terminologických úskalí sa opierajú o Dieškove preklady Losského textov z r. 1944 – 1946), pričom na relevantné odlišnosti upozorňujú v precízne

Ing. Martin Lačný, PhD.

Katedra občianskej a etickej výchovy

Fakulta humanitných a prírodných

vied PU

ul. 17. novembra 1

081 16 Prešov

UMBERTO ECO K VYBRANÝM PROBLÉMOM PRÍTOMNOSTI

UMBERTO ECO: Päť úvah o morálke. Bratislava, Kalligram 2004, 94 s.

Viac ako kedykoľvek predtým sa dnes, v čase názorovo tak veľmi polarizovaného sveta, núka otázka, či má byť povinnosťou intelektuálov komentovať veci verejné. Časť intelektuálov samotných má túto otázku evidentne už vyriešenú, pretože intelektuálny komentár zažíva dnes nebývalý rozmach. A to aj vďaka takým osobnostiam, ako je Umberto Eco. Autor strhujúcich románov, medzinárodne uznávaný vedec, filozof a semiotik má dar glosovať veci morálky, politiky a kultúry s jedinečnou brilantnosťou a ľahkosťou, a pritom nikdy nevykrádať samého seba. Slovenskí priaznivci Ecovho štýlu teraz dostávajú ďalšiu možnosť vychutnať si myšlienky tohto intelektuála v piatich provokujúcich esejách, ktoré vyšli pod názvom *Päť úvah o morálke* vo vydavateľstve Kalligram.

Päť Ecových textov sa zaoberá témami vojny, fašizmu, lásky k blížnemu, tolerancie a zodpovednosti médií. Pozoruhodné je to, že všetky vznikli ešte pred „11. septembrom“. Pozoruhodné preto, lebo Ecove úvahy pôsobia tak, ako keby boli bezprostredne inšpirované udalosťami práve zo sklonku roka 2001. Eco bol však oddávna považovaný za vizionára, ktorý je v myslení vždy o krok pred svojimi súčasníkmi.

Hneď prvá esej *Uvažovať o vojne* vznikla v roku 1991, v čase vojny v Zálive. Kládla si otázku: Dá sa v dnešnej dobe nejako odôvodniť vojna? Eco tvrdí: nedá. A dokladá to rôznymi dôkazmi: informačná spoločnosť podľa neho sama osebe robí vojnu nemožnou a nezmyselnou. A každá vojna dnes podľa autora ohrozuje obývateľnosť planéty. Ďalším argumentom proti vojne je skutočnosť, že moderný tok informácií zabraňuje prekvapivej akcii. A vizuálny dôkaz zabíjania, sprostredkovaný médiami 24 hodín denne, vytvára v obyvateľoch sveta odpor proti používaniu vojnového násillia. Záver eseje je apelom na európske svedomie a výzvou vychovávať ľudí k mieru.

Ďalší text úvahy *Večný fašizmus* je v skutočnosti prepisom Ecovej prednášky na Columbijskej univerzite. Predniesol ho v čase, keď sa Amerika spamätávala z oklahomského atentátu (1995) a z nového poznania, že v nej fungujú dobre organizované pravicové vojenské spolky. Najprv tu Eco rozpráva o svojom detstve a mladosti, prežitom pod Mussoliniho vládou, aj o pozitívnom šoku zo slobody, ktorý mu prinieslo oslobodenie v roku 1943. Eco skoncipoval zoznam typických črt „ur-fašizmu“ alebo